

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר אמר רבי ינאי: מגררין מנעל חדש, אבל לא ישן משום שממחקו.

ומבררין: במה מגררו למנעל חדש? קמא-ב

אמר רבי אבהו: בגב סכין ולא בחודו, ומנעל ישן אסור לגרוו אפילו בגב סכין.

אמר ליה ההוא סבא: (176) סמי דידך [מחוק את משנתך] מקמי [מפני] הא דתני רבי חייא (177):

א. אין מגררין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן (178).

ב. ואסור למשוח מנעל בשמן (179) מפני

במים (174), חכמים החמירו שלא לשפשף בגד, אף בלי מים, משום שנראה כמלבן, אמנם כשמשפשף מבפנים התירו כי אין זה נראה כמלבן.

מיתביה: טיט שעל גבי מנעלו — מגררו בגב סכין ולא בחודו מפני שהוא מקלף את העור והוי ממחק, וטיט שעל בגדו — מגררו בצפורן וכל שכן בגב סכין (175), ובלבד שלא יכסכם.

ומקשינן: מאי לאו [האם לא משמע] שלא יכסכם כלל.

ומשינן: לא. שלא יכסכם מבחוץ, אלא מבפנים, ולגרר בצפורן מותר אפילו מבחוץ.

הוא בטיט לח בלבד. ועין עוד בהערה 178.

174. כך כתב רש"י.

ובפרק חבית [קמ"ז א] אמר רב הונא: המנער טליתו בשבת — חייב חטאת. ומפרש רש"י, שמנער אותה מהעפר, והוא חייב חטאת מפני שזהו ליבונה, דברי רש"י שם סותרים את דבריו כאן והעיר על כך רע"א בגליון הש"ס.

175. הרא"ש [סי' י"ד] והטור [סי' ש"ב] כתבו שמותר לגרד את הבגד אף בסכין.

וכתב הגר"א בביאורו על השלחן ערוך, שהם מפרשים "מגררו בצפורן" וכל שכן בגב סכין. וכן הוסיף הגר"א בהגהותיו על הגמרא. הבית יוסף הסתפק אם מותר לגרר בגד בחודה של סכין. ועיין מגן אברהם [ש"ב ס"ק י"ד].

176. תוספות בחולין [ר' א' ד"ה אשכחיה] אומרים, שיש מפרשים שכל מקום שכתוב "הוא סבא" הכונה היא לאליהו הנביא, תוספות הקשו על דיעה זו.

177. בספר שבת של מי מבאר, שההוא סבא לא הקשה קושיא מהברייתא של רבי חייא על רבי ינאי ורבי אבהו, מפני שהברייתא דלעיל שאומרת שמגררים מנעל בגב סכין — מסייעת להם.

178. לדעת הכל בו, אין איסור לגרר אלא בטיט יבש אבל בטיט לח מותר.

וכתב הבית יוסף [ש"ב ד"ה וכתוב בכל בו] שלדעת רבינו פרץ כל מה שהתירו בבגד הוא רק בטיט לח אבל ביבש אסור משום טוחן, ולפי זה מה שאסרו במנעל הוא בטיט לח.

והביאור הלכה [ש"ב ס"ח ד"ה אין מגרדין] כתב, שאף שרבינו פרץ חולק על הכל בו, אפשר שרוב הפוסקים שלא נקטו כדעת רבינו פרץ סוברים כהכל בו, ואין לדחות את דבריו לגמרי מהלכה.

179. לדעת הרמב"ם אין איסור אלא במנעל חדש. [פכ"ג מהלכות שבת ה"י] וכן פסק הרמ"א [שכ"ז ס"ד].

ועיין משנה ברורה ס"י שכ"ז ס"ק י"ב.

ותו מקשינן: אפילו כשמתכוין רק לצחצחו — מי איכא מאן דשרי, הא ודאי שאסור מדרבנן לצחצח משום שזה דומה לעיבוד!

אלא, אי איתמר הכי איתמר:

אמר רב חסדא: במתכוין לעבד או לצחצח לא התירו חכמים כלל, וכשאינו מתכוין, לא שנו אלא שנותן שמן על רגלו בשיעור שיכול השמן הזה לצחצחו, אבל ליתן על רגלו שמן בשיעור שיכול לעבדו — אסור⁽¹⁸¹⁾.

תנו רבנן: לא יצא אדם שגופו קטן במנעל שהוא גדול לו, כי הוא נופל מרגלו, ויש לחוש שיעבינו ארבע אמות ברשות הרבים.

אבל יוצא הוא בחלוק גדול שאינו נופל ממנו.

שהעור מתרכך וזה עיבוד⁽¹⁸⁰⁾, ולכן לא יסוך אדם את רגלו שמן והוא בתוך המנעל או בתוך הסנדל.

אבל, סך הוא את רגלו בשמן, ולאחר מכן מניח אותה בתוך המנעל או בתוך הסנדל, ואינו חושש לאיסור מעבד.

וכמו כן סך אדם את כל גופו בשמן, ואחר כך מתעגל [מתגלגל] על גבי קטבליא [משטח של עור], ואינו חושש משום מלאכת מעבד.

אמר רב חסדא: לא שנו שמותר לסוך רגלו בשמן ולאחר מכן ליתנו במנעל, או לסוך גופו בשמן ולהתגלגל על גבי קטבליא אלא כשמתכוין לצחצחו, אבל אם מתכוין לעבדו — אסור.

ומקשינן: מתכוין לעבדו — פשיטא שאסור!

הרי"ף ז"ל, ובלשון הזה כתב עליו, מה לו ולמחלוקת, דבסך את גופו כשיעור לעבד את קרטבלא ומתעגל עליה, הלוא בידיים הוא מעבד, מה לי מעבד בידו ומה לי מעבד בגופו, ואין זה כדבר שאין מתכוין, אבל כעושה הוא בידיים, אבל שיעור לצחצחו אינו נראה אלא כמצחצח את גופו.

הערוך השלחן [שכ"ז ס"ד] מסביר שכאשר יש שיעור כדי לעבד העור הוי "פסיק רישא" ולכן אסור.

אמנם מלשון הראב"ד משמע שלא מטעם "פסיק רישא" נאסר הדבר, אלא משום שהוא כמתכוין.

ונראה, שכוונת הראב"ד היא, שאדם שעושה פעולה ואינו מתכוין למלאכה, אבל הוא עושה את הפעולה בצורה כזו שהיא מעידה על כך שהוא מתכוין למלאכה, הרי זה כמתכוין אף

180. כתב הרמב"ם: המרוכך עור בשמן כדרך שהעבדנים עושים, הרי זה מעבד וחייב. [פכ"ג מהלכות שבת ה"ז].

לא נתפרש בדברי הרמב"ם, האם יש איסור מדאורייתא למשוח מנעל בשמן כדי לעבדו.

והחיי אדם [כלל ל"ב ס"ה] כתב שיש בזה איסור דאורייתא.

ומדברי המשנה ברורה [שכ"ז ס"ק י"ב] משמע שאין זה ברור לו.

181. הרי"ף הביא את דברי רב חסדא להלכה. בעל המאור חולק עליו וכותב, שרב חסדא סובר שדבר שאינו מתכוין — אסור, אבל ההלכה היא שדבר שאינו מתכוין — מותר, ולכן אפילו אם יש בשמן בשיעור כדי לעבד העור מותר, שהרי הוא לא מתכוין לכך.

וזה לשון הר"ן: "והראב"ד ז"ל קיים דברי

ולא תצא אשה במנעל מרופט [קרוע מלמעלה], שמא תשלפנו כשילעגו לה, ותעבינו בידה ברשות הרבים.

וכן לא תחלוין בו לכתחילה ליבם, לפי שאינו נעל מעולה.

ואם חלצה — חליצתה כשרה⁽¹⁸²⁾.

ואין יוצאין במנעל חדש.

ומבארת הברייתא: באיזה מנעל חדש אמרו שלא יוצאין — במנעל של אשה שהיא מקפידה שלא ללכת במנעל שאיננו מתאים לרגלה ועלולה להורידו.

תני בר קפרא: לא שנו שלא תצא אשה במנעל חדש, אלא כשלא יצאה בו שעה אחת מבעוד יום, אבל אם יצאה בו מערב שבת — מותר לפי שכבר היא יודעת שהמנעל מתאים לה.

הגמרא מביאה שתי ברייתות סותרות בדיון מנעל בשבת, ומתרצת אותן.

תני חדא: שומטין בשבת מנעל מעל גבי אימום⁽¹⁸³⁾ [דפוס שעליו עושים את הנעל],

ואין לחוש לטלטול מוקצה.

ותניא אידך: אין שומטין משום מוקצה.

לא קשיא.

הא, הברייתא שאסרה, בשיטת רבי אליעזר היא, שלדעתו לא נגמרה מלאכת המנעל לפני ששומטים אותו⁽¹⁸⁴⁾, והוא מוקצה כי אין עליו שם כלי.

הא, הברייתא שהתירה, בשיטת רבנן היא, שלדעתם נגמרה מלאכת המנעל בעודו על הדפוס, ויש עליו שם כלי.

דתנן: מנעל שעל גבי אימום, רבי אליעזר מטחר את המנעל לפי שלא נגמרה מלאכתו, וחכמים מטמאים. [כלים פכ"ו מ"ד].

הגמרא תרצה, שלפי חכמים המנעל הוא כלי שמלאכתו להיתר⁽¹⁸⁵⁾, ולפי רבי אליעזר המנעל אינו כלי. אמנם צריכים אנו לדון גם על טלטול האימום, שהרי כששומטים את המנעל מטלטלים גם אותו, והוא כלי שמלאכתו לאיסור, ואף שמותר לטלטלו לצורך גופו, בשמיטת המנעל אין שימוש בגופו.

184. התוספות רי"ד מפרש, שרבי אליעזר מודה שאם המנעל התייבש יפה. נגמרה מלאכתו והוא כלי גם כשעומד על האימום, והמחלוקת היא בזמן שהמנעל לח, לדעת רבנן הוא ראוי לנעילה ונגמרה מלאכתו ולדעת רבי אליעזר לא נגמרה מלאכתו.

ועיין משנה אחרונה [כלים פכ"ו מ"ד] שפירש באופן דומה.

185. הביאור הלכה [ש"ח סי"ד ד"ה מנעל חדש] אומר, שלפי המבואר לעיל בגמרא,

שבאמת הוא לא מתכוין. ולכן הסך שמן בשיעור עיבוד העור, ובשביל לסוך אין צורך בשיעור זה, מעשיו מעידים שמתכוין לעבד, ואף שבאמת אינו מתכוין לכך — אסור, אבל הסך בשיעור ציחצוח אינו נראה אלא כמצחצח את גופו.

182. תוספות [ד"ה במנעל] אומרים, שאם המנעל מרופט מאד, ואינו חופה את רוב רגלו של היבם — אין החליצה כשרה.

יש גורסים אימום במם סופית ולא בס'.

183. יש גורסים אימום במם סופית ולא בסמך.

לצורך מקומו — אסור, שפיר אסור לטלטל את האימוס לצורך מקומו.

אלא לרבא, דאמר: בין לצורך גופו בין לצורך מקומו — מותר, מאי איריא רפוי, אפילו לא רפוי נמי מותר!

ומשינין: באמת לדעת אביי, רבי יהודה מפרש את רבנן הסבורים שהמנעל עצמו אינו מוקצה, והצורך שיהיה המנעל רפוי הוא משום טלטול האימוס, אבל לדעת רבא, הצורך שיהיה המנעל רפוי הוא משום המנעל עצמו, וההיא דרבי יהודה — משום דרבי אליעזר הוא, ומפרש רבי יהודה שרבי אליעזר מודה במנעל רפוי שנגמרה מלאכתו ונחשב כאילו הורידוהו מהאימוס. אבל לפי חכמים המנעל הוא כלי גם כשאינו רפוי ומותר לשומטו, ואין לחוש לטלטול האימוס, מפני שמותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו.

ומשינין לרבא: דתניא: רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: אם היה רפוי — מותר.

ומקשינן: הניחא לרבא דאמר: דבר שמלאכתו לאיסור בין לצורך גופו בין לצורך מקומו — מותר לטלטלו, שפיר מטלטלים את האימוס, כי נחשב הדבר כטלטול לצורך מקומו, כי ההמנעות מטלטלו מעכבת את ההשתמשות במנעל.

אלא לאביי, דאמר: רק לצורך גופו — מותר, אבל לצורך מקומו — אסור, מאי איכא למימר?

ומשינין: הכא במאי עסקינן — באימוס רפוי, שכאשר שומטים את המנעל ממנו אין צורך לטלטל אותו.

ומשינין לאביי מברייא: דתניא: רבי יהודה אומר: אם היה האימוס רפוי — מותר.

ומדייקינן: טעמא דמותר — משום דהאימוס רפוי, הא לא רפוי לא, משום טלטול האימוס שהוא כלי שמלאכתו לאיסור.

והשתא מקשינן: הניחא לאביי, דאמר: דבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו — מותר,

הדרן עלך תולין

של אשה — אסור לטלטל אותו אלא לצורך גופו, כי הוא כלי שמלאכתו לאיסור.

שאסור לאשה לצאת במנעל חדש שלא נסתה ללכת בו, אפשר שאם המנעל שעל האימוס הוא